

Paradis på Heden, en familiekrønike

Af Peter Løvstad

Jeg var på alle måder glad for mit barndomshjem i Skive midtby, men ture til familien på Vrads Sande kom til at betyde rigtig meget.

Det var almindelige familiebesøg, fejring af juleaftener og fødselsdage, og i særdeleshed sommerferierne.

Velvidende at der er skrevet meget om udviklingen af stedet fra et beskedent husmandssted til et blomstrende udflugtsmål, vil jeg i denne artikel prøve at se

tilbage og beskrive mine indtryk og oplevelser, nogle gange set med drengeøjne.

Hovedvægten vil blive lagt på mine farforældre, Kristoffer og Julie. De havde etableret sig som pensionister i Østerlunde, da jeg begyndte at komme der. De var grebet af Indre Mission, vi børn mærkede det, men der blev ikke lagt pres på os under opholdene.

Farmor viste os sin kærlighed, sørgede godt for os og gættede mange af vores ønsker. Hun holdt huset i fineste orden, der var altid rigeligt med legetøj til os.

Her kan nævnes, at hun havde ydet en fantastisk indsats under hele forløbet med opbygningen. Køkkenet fungerede perfekt, der var orden over alt.

Farfar opfattede vi som lidt indesluttet, men han viste også os sin kærlighed.

Farbror Oluf og tante Ages og deres to børn, Kirsten årgang 1942 og Per fra 1943 boede jo lige ved siden af i deres smukke nye hus.

Min bror Svend og jeg pendlede glade mellem stederne så langt tilbage, som jeg kan huske.

Kristoffer døde i 1966, Oluf og Agnes solgte stedet i 1970, og Julie døde i 1972.

Mine oldeforældre på begge sider er også omtalt i det efterfølgende.

Turene til Vrads var i hele perioden noget helt specielt,

forventningens glæde var så stor.

Den første gang, jeg mener at kunne huske lidt fra, må have været, da far tog mig, 5 år gammel, med til oldefar Kristens begravelse i 1950. Vi skulle med rutebil fra Skive, cyklen på taget, skift i Knudstrup og af i Hjøllund. Videre på cykel hen over den herligt bulede vej til Vrads by.

Vi fik bil i 1952, en Fiat 500, varebil, der blev indrettet med stor kasse til fotografudstyr, dog var der plads til Svend og mig, lidt snævert. Men nemmere transport nu.

År senere med tog, første skift i Rødkærsbro, så i Silkeborg, over i den røde skinnebus og af på Vrads Station. Vist første gang blev vi hentet i hestevogn med farfar på bukken. Senere på gåben.

Det blev til flere togture i sommerferierne, dengang kunne vi få feriebillet gennem skolen.

Da jeg var omkring 15 år, syntes far, at nu var det tid til at få motion, så Svend og jeg blev beordret til at tage de 70 km på cykel derned.

Hver gang var det en kæmpe fornøjelse at ankomme dertil, familien, masser af gæster i anlægget, flotte biler på parkeringspladsen osv. Men øverst på listen var det samværet med fætter Per. Han glædede sig til at vi skulle komme, det gav sig udtryk i, at han hver gang havde bygget en hule, hvor vi kunne lege, et år oppe i et træ, næste gang en jordhule og så fremdeles.

Vi var vildt spændte, for vi vidste ikke noget herom på forhånd.

Vi legede meget af tiden, men der skulle også bestilles lidt, så vi blev bedt om at rive nogle af gangene i anlægget og samle affald tidligt om formiddagen.

I billetkiosken ved indgangen til museet og anlægget blev der solgt souvenir, det kunne være keramikfigurer, spadserestokke, fotoserier og andet, alt sammen med Vrads Sande indgraveret eller skrevet. I højre side en lille isbod med "salgvindue", her fik jeg af og til lov til at sidde, når der var travlt. Indrømmet - - fristelsen blev lidt for stor !! Men der kom dog også is ud gennem vinduet.

Det var noget om mine oplevelser og indtryk af Vrads Sande, herefter indslag om familierne, som jeg har oplevet eller fået på anden vis.

Østerlide

Kristoffer og Julie overlod Vrads Sande som udflugtssted med museum, parkanlæg og restauration til Oluf og Agnes i 1949.

De opførte huset, der blev navngivet Østerlide, ved parkeringspladsen, som pensionistbolig. Der havde været tale om at bygge på en grund beliggende lidt op mod Vrads by, men Kristoffer og måske også Julie ville gerne blive boende på stedet. Han satte en ære i fortsat at tage imod gæster, stående foran museet og orientere om, hvad der var at se der og i anlægget, ikke altid til Olufs tilfredshed.

I det største rum i boligens kælder fik han indrettet et værksted med en gedigen høvlebænk, skabe med masser af værktøj og andre nyttige relevante genstande. På høvlebænken var der fastgjort en hånddrevet slibesten.

Her praktiserede han husflid med største ildhu. Som jeg husker det, var noget af det første, han gav sig i kast med, fremstilling af papirknive. Nogle af dem havde knivblad af messing, håndtaget kunne være lavet af geviret fra et rådyr. Messingbladet kunne være præget med hammermærker, nok for at give et antikt præg.

Jeg er så heldig, at jeg stadig har min konfirmationsgave fra ham, en papirkniv lavet af ben. Bladet er tæt besat med plastikstifter, 1 til 2 mm i diameter, i forskellige farver, et smukt farvespil set i stærk modlys.

En lille krølle, der relaterer til dette, er, at først i 50'erne skulle der holdes juleaften hos bedsteforældrene. Vi drenge fra Skive skulle jo have gaver med, så vi havde fundet en flot plastikskruetrækker i Cykelkompagniet, den ville der være god brug for i værkstedet. Mange - - mange tak, kære børn.

Senere erfarede vi, at skaffet kom til gode i papirknivene og andet godt.

Det kunne være i kokoskaller, jeg er i besiddelse af en pynteske, godt 30 cm lang, til ophængning som vægdekoration. Bladet er en del af en kokosskal, det og skaffet besat med plastikstifter, også et smukt syn holdt op mod lyset.

På et tidspunkt gav han sig i kast med at renovere ure, værkerne blev skilt ad, rensed, repareret og samlet. Det lå lige for at lave nye kasser, hvor der var behov herfor. Noget gik tilbage til de rette ejere, men foræringer havnede istuerne ovenpå, flot istandsat.

Hvor mange ure der var i stuerne, ved jeg ikke, men gæt-

ter, at der var over 20, de fleste med velfungerende klokker. Ved familiesammenkomster med spising midt på

dagen, glædede vi unger os til klokken 12, for da startede der klokkespil af den anden verden. Vi jublede, men mellemgenerationen var lidt i tvivl !

Jeg er i besiddelse af flere standure fremstillet af ham, i vores stue har vi et bornholmerur med et urværk, som han har renoveret. Kassen er lavet andetsteds. På skiven sidder der øverst en metalplade dateret 1772 med teksten: Klokken Rinder - Tiden Minder - Vi Vor Liv ved - Døden Vinder !

Den omtalte slibesten fik en ny funktion, stenen blev erstattet af en metalskive, hvorpå et træstykke kunne monteres, nu "drejebænk", drevet med venstre hånd og emnet formet med værktøj holdt i højre.

De tre sønner nærede respekt for kreativiteten, men blev enige om at give ham bedre forhold, da der skulle gives

gave til 70 års fødselsdagen i 1954. De købte en topmoderne drejebænk med kraftig motor. Men den faldt desværre ikke i god jord.

Den blev stillet op i værkstedet, men stod kun til pynt.

Ofte står der en kvinde bag større beslutninger og forbedringer. Farmor Julie gik i tænkeboks, en dag viste hun Kristoffer et køkkenredskab, hvor træskaffet var gået i stykker. Om han kunne lave et nyt? Det mente han nu ikke, for slibemaskinen passede ikke til dette.

En tid gik, men en dag præsenterede han et flot håndtag, som passede fint til redskabet - - - nu var han kommet i gang.

Han blev i den grad grebet af drejearbejdet, det blev til skåle og krus i hobetal. Turen gik ofte til Silkeborg, hvor han købte ædeltræ til arbejdet.

Jeg har som de øvrige efterkommere en del stående, smukke minder om

vores kære farfar.

Min to år ældre fætter Per havde i al hemmelighed fundet ud af, at i et skab i værkstedet var der et lille lager af sortkrudt. Og i entreen, trappegangen, som den kaldtes, var der flere gamle våben ophængt til pynt. Heriblandt en flintepistol med isat flintestykke på rette sted. Under et besøg listede Per, min bror Svend og jeg ned i kælderen, Per ville vise os krudtposen og hvad krudtet kunne bruges til. Pistolen ned af vægen, ladning, først krudt i løbet, så en avisprop som projektil og for at krudtet kunne blive derinde og sidst lidt krudt på fængpanden. Så ud i fri luft, affyring med våbnet højt hævet, et passende brag og den smukkeste røgsky - - - HURRAH - !!

Rengøring, ophængning og så ind i stuen, som om intet var hændt.

Senere meldte en mistanke sig, farfar havde nok købt krudt, så børnebørnene kunne muntre sig uden opsyn af

ældregenerationerne.

Når skydevåben nu er emnet her, så har jeg en historie, jeg gerne vil fortælle. Min far havde arvet et gevær efter sin far, det fik jeg. På en messingplade er året 1848 markeret, men det kan meget vel være ældre. Det har formentlig været et flintevåben, men ombygget til perkussion, dvs. med fænghætte. Far beskrev overleveringen således:

”Gammel musket har tilhørt min fader Christoffer

Løvstad, Vrads Sande, Vrads, født 3 februar 1884 på Vrads Hede i det gamle hus på maleriet og død 15 april 1966. Den har også tilhørt min farfader Christian Løvstad, født 21 december 1847 og død 13 marts 1912.

Da min farfaders farbroder i Nim døde, gik min farfader til begravelse fra Vrads til Nim. Da begravelsen var forbi, blev afdødes efterladte jordiske gods delt, og min farfader fik et par træskostøvler samt den gamle forlader fra 1848. Støvlerne fik han på, og geværet tog han over skulderen, og så drog han så hjemad igen. Der var imidlertid faldet sne med tøj, så min farfader måtte sparke til alle sten og pæle på vejen for at få sneen af, men hjem kom han da efter en anstrengende tur.”

I 1890'erne, da familien boede ved Bøgelund Banke på ejendommen Klokkebjerg, havde oldefar Kristian sin gang på Ansø Mølle. På et tidspunkt hørte han, at der var set en odde i området. Omtalte gevær blev hentet, odderen måtte lade livet. Den blev bragt med hjem, pelset og så skulle skindet bearbejdes, først tørres, så det kunne sælges. Oldefar fandt ud af, at det varmeste sted i huset var væggen over børnenes senge i familiesoveværelse, så der blev skindet sømmet fast!

Efter endt behandling blev det solgt for den nette sum af 10 kroner, så pyt med duften forud.

En gang var Kristian kommet i pengenød og så ingen anden udvej end at gå til sparekassebestyreren, som var landmand med en større gård, for at bede om et lån på 20 kroner. Han bankede på, spurgte pænt, men fik svaret: ”Do ka go di vaj !”

Hvad gør man så? Hentede geværet, gik på jagt og var så heldig at nedlægge en hare. Gik tilbage til bestyreren, bankede på flere gange, døren blev åbnet på klem, nok til at haren kunne presses ind, Døren blev smækket i, men åbnet 5 - 10 minutter senere, indefra blev der sagt: ”Do ka fo di lon !” Kristian gik lettet og glad derfra med 20 kroner i lommen.

Familien på Vrads Overgaard

Farmor Julie, hvis fulde pigenavn var Julie Bothilde Kirstine Vestergaard, havde også sine rødder i Vrads, født i 1888 og opvokset på Vrads Overgaard.

Mine oldeforældre Kristen og Mette fik 14 børn, de 13 og dem selv ses på et for mig berørende billede fra ca. 1915, vist i Palle Kousgaards *Mennesker og Landskab* side 307. Julie og Kristoffer blev gift i 1912.

Udover at drive Vrads Overgaard sammen med Mette blev Kristen Vrads Sogns første mælkekusk på mejeriet i Katrinedal, oprettet i 1888. Sønnen Jens blev boende hjemme, overtog driften af gården, da far ikke havde kræfter længere og mor var død i 1938.

I 2010 læste jeg en artikel fundet på nettet: *Barndomsindringer Fra Vrads 1935 - 1945* af Henning Bak.

Her omtales Kristen og Jens i en bizar situation. Jens var omkring 60 år gammel kommet til at købe en dyr saks, som han mente kunne lette klipningen af fårene om foråret. Det passede aldeles ikke den gamle, som stak Jens en knaldende kindhest med ordene: "Ska så'n en knægt måske selv købe en saks".

Da Vrads på et senere tidspunkt fik elektricitet, anså Kristen selvfølgelig dette for et vanvittigt udslag af overmod

blandt de involverede, og da der var strømafbrydelse under en af de strenge isvintre under krigen, kan jeg huske, at han surt, om end med nogen tilfredshed, bemærkede: "Dæ' æ sgu nok en ishund i ryrene".

Jeg husker ham også på et vælgermøde, hvor han tog ordet og sagde: "No'en de æ pessimikere og ander de æ optikere. Å så æ der radikalerne".

Da gammelfar døde i 1950, blev det muligt for Jens at blive gift med gårdens mangeårige husholderske Andrea. Stedet blev solgt og de flyttede til Halle mellem Boest og Løvet.

Mælkekusk som stikord kan lede opmærksomheden hen på Kristoffer. Han kom nemlig også til at køre mælk til Katrinedal Mejeri. Turen gik ad Svinsbjergvej fra Lystrupmindevej og det var opad bakke. Far Kristian fortalte, at her var vognen fyldt op med tunge junger og studene eller hesten havde besvær med at trække. Igen kreativitet, Kristoffer sprang ned fra bukken og satte skulderen på vognen, to fordele, hans skub og mindre vægt på vognen.

Far holdt så meget af denne historie, så hver gang han kunne lokke gæster med, gik turen samme vej og samme fortælling blev givet.

Lykkensprøve

Midt i 50'erne lykkedes det min far at anskaffe sig en B&O Båndoptager, dengang med plastbånd på store spoler. Han så en ide i at interviewe sin far om hans livserindringer og om hans kendskab til egnens historie. Det blev til en to timers fortælling, optaget i 1956 og i 1960. I dag på CD, delt med familie og interesserede. Jeg er i besiddelse af de oprindelige bånd. Overførslen blev udført på Aarhus Universitet for år tilbage, en ansat nævnte, at Kristoffers stemme kunne bruges i dialektforskningen, idet man var opmærksom på, at han aldrig havde opholdt sig andre steder end i Vrads. Hvorvidt det er sket, ved jeg ikke.

Der er så meget spændende stof her, jeg vil trække en enkelt fortælling ud i denne sammenhæng. Det er om Kristoffers mors ungdom inden giftermålet.

Ane Christoffersen, kaldet Trine var fra 1849, voksede op i Nørre Gludsted i Ejstrup Sogn.

Søster Mariane fra 1852 er omtalt andetsteds i artiklen, hun fik sønnen Anton. Trines anden søster Nielsine fra 1857 blev i 1878 gift med Donneborg smeden Jens Jensen.

Hun fik omkring 1868 arbejde på Lykkensprøve, beliggende ca. 1 km nordvest for Ansø Mølle. Her passede hun stampeværket, - "henne fabrik" - i folkemunde, drevet af bækken, der løber forbi, det øvre løb af Salten Å. Indehaveren Niels Nielsen Gjessø kørte hver lørdag til Silkeborg med "et læsfuld stampetøj" til klædefabrikant Hammer og havde så et læs med tilbage.

Hun blev kæreste med Kristian Løvstad, boende på Donneborg, Vrads Sande. Han syntes, at hun skulle få sagt op, så de kunne blive gift - "kunne ikke blive ved at finde sig i udsættelse" - . Hun havde plads til november, men han fik hende fri og de blev gift den 28. september 1873.

For ikke så længe siden gik jeg tur ved Lykkensprøve, kan have været der i drengetiden, men har ingen erindring herom. Hjulpet af min livlige fantasi forestillede jeg mig vandhjulet for fuld omdrejning og fik øje på oldemor Trine, de passede sit arbejde. Dybt berørt !!

Mariane

Kristoffers moster Mariane fra 1852 blev enke i utide i 1889, måtte flytte flere gange med sønnen Kristian Anton Løvstad, kaldet Anton.

I 1921 flyttede de ind på Lavlund til leje, der hvor Donneborg smeden havde haft sit virke. Hun døde i 1935. Senere blev stedet overtaget af familien Erstad fra København som sommerbolig. Anton blev boende, indrettede sig i udhuset, den gamle smedje.

Han forblev ugift, ernærede sig ved at passe grusgraven på vejhjørnet ind mod Vrads Sande på søndre side. Jeg husker svagt, at harpearbejdet foregik alene ved håndkraft, så det må have været opslidende.

Tante Agnes udviste omsorg overfor Anton, hvilket betød, at hun vist hvert halve år ordnede hans fødder, først opblødning i vand og så - - - .

Fætter Per fortalte en historie om Antons spisevaner, måske opfundet, men uanset det - dyb humor.

Der blev lavet grød til en uge ad gangen, mod slutningen anedes der et svagt grønligt lag på overfladen. Portvinsflasken frem, der blev skænket et glas. Men da grøden var vel nede, satte han en tragt i flasken, tilbage med vinen, og sagde henvendt til maven: "Der snød jeg dig!"

Hæverten

Min far Kristian kunne også more sig over sin fars gøren og laden, så det blev i min drengetid til anekdoter om Kristoffer.

Jeg blev spurgt, om jeg vidste, hvordan en hævert virkede - joh, vist nok. Kristoffer drømte som så mange andre om at skabe en evighedsmaskine. Han havde hævertprincippet i tankerne. Et metalrør i U-form med den ene gren i et kar med vand kunne suge det over kanten, når den frie ende var placeret lavere end overfladen. Det var jo vandets masse i rørstykket mellem overfladen og den frie ende, der trak.

Hvis nu massen i den frie ende blev forøget i forhold til det mellem overfladen og bøjningen med en større diameter, ville det kunne trække vand over, selvom den frie ende nu var placeret højere end overfladen, altså kunne vandet løftes.

En lokalsmed indvilgede i at lave et U-rør efter Kristoffers

anvisning. Den korte gren med betydelig større diameter og vist lukket i enden med en plade, hvori der blev boret et mindre hul.

På Vrads Sande blev der lavet en forsøgsopstilling med vandkar og U-rør, vand presset ind i den frie ende og forventningen spændt til højeste stude. Proppen ud, vandet silede ud, men luft slap ind til det store volumen var tømt. Der blev prøvet igen, men nej - - - ! ! slaget var tabt, videre til næste projekt. Der måtte tages et nyt "initiv".

Gavlværelser

Da der blev bygget restauration og køkken, blev der indrettet flere værelser i overetagen, et par af dem havde vinduer i en af gavlene. De blev benyttet som pigekamre i højsæsonen.

Farmor Julie var ikke i tvivl om, at besøg ved nattetide kunne virke fristende for egnens unge mænd og vel også for køkkenpigerne, så det fortælles, at pigerne fik strenge påbud om at opføre sig ærbare. Som en ekstra sikkerhed sørgede hun for, at blomsterbedet foran omtalte gavl blev sirligt revet, og at stiger blev gemt godt af vejen.

Hvad hun ikke fik at vide var, at nogle af de kreative knægte kom forbi, fandt en stige og - - - .

Derefter ned af stigen, som blev lagt på plads, en rive fundet, bedet efterladt i fin stand.

Den med motorcyklen en anden god gang - - - , nåh nej !
Så her:

På en større gård blev det aftalt med tjenestepigerne, at de godt måtte have besøg først på aftenen, når dagens arbejde var fuldført. Husmor og husbond var tilpasse, når de ved titiden hørte larmen fra motorcyklen fortone sig.

Hvad der derefter hændte, er beskrevet således: Udenfor hørevidde gik motoren i stå, parkering bag nogle træer og på gåben - - - ! !

Ræve kan også blive bange

Under et ferieophold hos bedsteforældrene på Østerlide overmattede jeg i gæsteværelset i overetagen, hvor også deres soveværelse lå.

En tidlig morgen vågnede jeg ved høje skrig. Jeg løb hen til et vindue ud mod parkeringspladsen, hvor jeg så farmor Julie stadigt råbende i skarpt trav ud på marken bag-

ved, nu i hælene på en ræv med en tung gås i gabet. Da hun næsten havde indhentet den, opgav den kampen og slap gåsen, som viste sig stadig at være i live. Hun tog den under armen og kom tilbage, satte den ind i indhegningen, hvor ræven havde haft held til at bryde ind. Hullet i hegnet blev straks efter repareret, og det blev forstærket, hvor det skønnedes nødvendigt.

Jeg var fuld af beundring for hendes heldemod og vel også lune.

Som en afslutning på denne familiekronike vil jeg med fornøjelse nævne et par episoder, der viser, at Julie havde bevaret sin humor, også da hun var flyttet ind på alderdomshjemmet i Bryrup.

Efter en tid der bemærkede hun til en i familien: ” - de siger, at der er blevet så meget ufred herinde, efter at jeg er flyttet ind !”

På et andet tidspunkt fik hun mistanke om, at en nabo vist rodede i hendes skuffer, når der var samling andetsteds. Nogen fandt en seddel i en skuffe med teksten: ” Du er afsløret, X Y ! ”

